

MIOLNÁR LÁSZLÓ

Száz éve hunyt el Péch Antal, a „legnagyobb magyar bányász”

Péch Antal, akit a szakma és a tudomány „a legnagyobb magyar bányásznak” tart, 1822. június 14-én, elszegényedő ácsmester fiaként született Nagyváradon.

Iskoláit szülővárosában kezdte, Temesváron folytatta, majd ismét visszatért Nagyváradra, ahol a latin nyelvű középiskola felső osztályai bölcseleti képesítést adtak. A selmeci akadémiára 1838-ban iratkozott be. A német nyelvű akadémián Svaiczter Gábor, a kiváló kamaragróf irányítása alatt – 1835-től kezdve – a reformkor magyar szelleme egyre inkább érvényesült.

Kitűnő abszolutóriummal végezve az akadémiát, 1842-ben a kincstár szolgálatába lépett a selmeci Gedeon-tárónál. 1846-ban az ősi ezüstvárosba, Joachimstalba helyezték, ahol zúzóműveket épített.

Huszonhat éves, amikor az 1848-as polgári forradalom elhozta a nagy történelmi változást, amelyben a fiatal bányamérnök egy új, jobb világ ígéretét pillantotta meg. Az ifjú szakembert az első magyar felelős kormányban a pénzügyminiszterhez tartozó, bányászati ügyekkel foglalkozó osztályra hívták. Kossuth minisztériumában a bécsi, volt kamarai személyzetből átvett, udvarhoz hű tanácsosok mellett, rövid pár hónap alatt kialakult egy új, valóban polgári-nemzeti szellemű hivatali együttes. A néhány idősebb, tapasztalt szakember mellett éppen a Selmecen végzett 25–30 éves fiatalok adták a minisztérium személyzetét. A magyar kormány igen fontosnak tartotta a hazai bányászatot. Nem remélt különös jövedelmet az iparágtól, de fémpénzre, nemesércre égetően szüksége volt az ország gazdaságának működtetéséhez, és a bányászattal összefüggő üzemek, vasművek a fegyver- és lőszergyártásban különös jelentőséggel bírtak.

Péch Antalt a történelem hamar nehéz próbatétel elé állította. 1848. december 31-én, amikor Windischgraetz csapatai elfoglalták Pest-Budát, fontos utasítást kapott. Az osztrák ármádiától fenyegetett Körmöcbánya pénzverő gépeit kellett elszállítania Debrecenbe. A nehéz feladatot élete kockáztatásával, az ellenséges csapatok szinte kitapintható közelségében hajtotta végre. A kormányt követte Szegedre, majd Aradra. A pénzügyminisztériumi szervezet szétbomlásakor jelentkezett Nagysándor Józsefnél – a későbbi aradi vértanú tábornoknál – honvédi szolgálatra. A tábornok jóindulatúan azt tanácsolta: „...menjen oda, ahol tudományával megélhet, mert karddal már többé nem segíthet a hazának.”

Az abszolutizmus idején a fogságot elkerülte, de nem kérte az igazolását, nem tette le az uralkodóházra a hűség esküt, így Magyarországon beosztást nem kaphatott. 1851-ben a morvaországi Ostravába ment, majd több éven át a fejlett iparú Ruhr-vidéken dolgozott. Bochumban a tehetsége, szorgalma és eredményei révén bányaigazgatóvá nevezték ki. 1862-ben visszatért Magyarországra, és Nógrádban a Nemti melletti szénbányát vezette.

A kiegyezés után az új pénzügyminisztériumba hívták, ahol részt vett az állami bányászat újjászervezésében. A Felvidéktől Erdélyig a helyszínen tanulmányozta a viszonyokat és intézkedett a legsürgősebb tennivalókról. Nagy része volt a diósgyőri vasgyár létrehozásában, a Nagybánya-környéki bányák és az erdélyi aranyvidék bányászatának fejlesztésében. Irányította a Zsil-völgyi szénbányák első feltárását és korszerű berendezését, majd a Vajdahunyad-környéki bánya- és kohóipar szervezését. Iparszervező tevékenységével nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy a magyar bánya- és kohóipar fejlődésének üteme meghaladta a korabeli európai átlagot.

Az új körülmények között az volt a véleménye, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia meglévő politikai keretét tudomásul véve, az adott lehetőségeket felhasználva, minden technikai eljárás segítségével küzdeni kell az ország gazdasági erősödéséért.

A selmeci bányakerület vezetését 1873-ban vett át, amikor megszűnt a főkamagrófi státus. Péch Antal az új bányaigazgatósági hivatalt az ősi kamaraházban polgári puritanizmussal vezette. Első műszaki intézkedései közé tartozott a bányák térképezésének korszerűsítése és az 1782-ben megkezdett II. József altáró befejezésének gyorsítása, sűrített levegős fúrással, dinamitos robbantással. Az 1878. október 21-én ünnepélyesen megnyílt, 16,5 km hosszú altáró a Garam-folyóba vezette a selmeci bányák vizét. Elkészültekor a világ földalatti építményei közül a leghosszabb volt.

Péch az általa felügyelt bányakerület üzemében nem erőszakolta a sikeres feltárások gyors, idő előtti leművelését, melyek pillanatnyi sikert biztosítottak volna számára, inkább elviselte a bányák jövője érdekében a jelentkező veszteséget és tűrte a rideg finansziális kormányzat éles bírálatát.

A kiegyezés okmányán még alig száradt meg a tinta, amikor hozzáfogott a Bányászati és Kohászati Lapok kiadásának előkészítéséhez. A maga erejéből, anyagi támogatás nélkül, töretlen bizalommal a jövőben, megindította az első magyar nyelvű szaklapot, mely ma már a 128. évfolyamánál tart.

A kincstári bányák viszonyainak rendezése mellett Péch Antal szeme előtt nagy fontosságú hazafias kötelesség lebegett: a bányászat megmagyarosítása. Emlékezett arra, hogy az első felelős magyar minisztérium megalakításakor minő nehézségbe ütközött a bányászat magyar nyelvű vezetése, mert hiányoztak a műszaki szavak, kifejezések magyar megfelelői. Elkészítette a magyar–német, német–magyar bányászati szótárt 1879-ben, majd 12 év múlva a bővített változatát is mintegy 750 oldalon.

Péch Antal munkásságával kivívta a tudományos élet tiszteletét és polgártársai szeretetét is. A Magyar Tudományos Akadémia tagjává választotta 1881-ben. Székfoglaló értekezésének címe: „A tudományok haladásának befolyása a selmecvidéki bányaműveletekre”. Selmec és Bélabánya városok 1889-ben országgyűlési képviselővé választották. A Parlamentben tevékenyen részt vett az ipar, az állami bányászatot érintő kérdések tárgyalásán.

Minél behatóbban foglalkozott a gondjaira bízott bányák problémáival, annál inkább szükségét érezte, hogy az ősrégi selmeci bányarendszer múltjával, történeti kialakulásával, az évszázados tapasztalatokkal tisztában legyen. A selmeci főkamagrófi levéltárban évszázadok óta porosodtak a régi bányaigazgatósági iratok, bányahatósági jegyzőkönyvek. Hallatlan szorgalommal „bányászta” ki a régi latin és német nyelvű iratok tömegét. Praktikus bányászérdekeket akart szolgálni, mert szilárd meggyőződése volt, hogy a történeti adatokból levonható tanulságok kiinduló pontot nyújtanak a XIX. század második felének bányászatához is. A nagy tőkebefektetést igénylő iparágban fontos, hogy tájékozva legyünk arról, elődeink mit dolgoztak, hol és milyen eredménnyel munkálkodtak, miért kezdtek valamilyen bányavállalkozásba és miért hagyták azt abba.

Végigolvasta a dokumentumokat, kijegyzetelte, bányánként csoportosította, rendszerezte az adatokat. Végül hatalmas, naplószerű adathalmazhoz jutott, melyből a bányákban történtek nyomon követhetők. Könyvei a közép- és koraújkorai bányászatunk olyan naplói, melyek a termelés eredményein és adatain kívül megörökítették a korabeli társadalom életének számos apró mozzanatát is. Így a könyvekből jóval több lett, mint a bányászat műszaki leírása, egy századokkal mérhető korszak termelési módjának és társadalmi viszonyainak hűségese tükrét kapták az olvasók.

Így készült el az MTA kiadásában „A selmeci bányavállalatok története 1650-ig”, majd az „Alsó-Magyarország bányaművelésének története”, I. kötet, 1600-ig. Péch még 1887-ben kiadta az „Alsó-

Magyarország bányamívelésének története” II. kötetét, melyhez 223 fontos okmányt is mellékel. A további köteteknél csak az adatgyűjtésig jutott el.

„Terjedelmes és nagy feladat, mely még előttem fekszik és megoldása hosszú időt kíván, én pedig már öreg vagyok, kinek napjai meg vannak számolva...” A bányász ritkán érheti meg nagyobb vállalkozásai eredményeit, de azért lankadatlan szorgalommal folytatja munkáját, mert tudja, hogy a jó irányban kezdett vállalatát majd célhoz vezetik mások, ha ő már kidőlt” – írta a búcsúszónak is beillő előszavában.

Péché megérzése 80 év múlva valóra vált. Az irathagyaték dédunokájának - Kosáry Domokosnak – a neves történésznek, az MTA jelenlegi elnökének birtokába került, aki az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület felkérésére avatott kézzel sajtó alá rendezte Alsó-Magyarország bányamívelésének III. és a Selmeci bányavállalatok története II. kötetét. A művek szerény kiadvány formájában 1967-ben és 1968-ban jelentek meg. Az így kiegészült Péché-kötetek 3799 nyomtatott oldalt tesznek ki. A Központi Bányászati Múzeumban Podmaniczky Zsuzsanna az 1975–78. években összesített mutatót készített a könyvek tartalmáról. Az 1200 bányát, 6000 személyiséget és 860 témát magában foglaló csoportosítás lehetővé teszi a gyors tájékozódást a hatalmas anyagban.

Péché Antal évtizedes kutatásainak köszönhető, hogy történelmünk és az európai technikatörténet egyik legfontosabb bányavidékének múltját részletesen megismerhetjük.

Selmecbányán, száz évvel ezelőtt, szeptember 18-án, a temetésén mondták: „...meggyulladtak a mécsek, lobognak a fáklyák, hogy megvilágítsák utolsó útját annak, ki világító példája volt annyi hosszú éveken át mindnyájunknak... ki hosszú éveken át hűen, szeretettel vezetett a kötelesség, a tudás, a munka, a becsület és a hazafiasság útján”.